

Motion till riksdagen
2006/07:Sf265

av Lars Ohly m.fl. (v)

Offentliga trygghetssystem

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	2
4	Översyn av socialförsäkringssystemet	3
5	Hetsjakten mot sjukskrivna	4
5.1	Åtgärder mot oegentligheter och felaktigheter	5
5.2	Regeringens förslag till åtstramningar	6
6	Generell välfärd – ett samhällskontrakt.....	7
6.1	Inkomstbortfallsprincipen	8
6.2	Höga tak en förutsättning för starka golv	8
	Riskerna med att öppna för privatisering och avtalslösningar	9
7	En förstärkt försäkring	10
7.1	Använd överskott till att förbättra försäkringen	11
8	Raka rör urholkar tryggheten	12
9	Europeisk harmonisering av trygghetssystemen	12
10	Avslutning.....	13

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förtydligt uppdrag till Försäkringskassan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen utreder frågan om problemet med arbetsgivare som anställer svart arbetskraft och återkommer med förslag till åtgärder.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om generell välfärd som utgångspunkt.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inkomstbortfallsprincipen som grund.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att motverka ökade inslag av privatiseringar genom trafikförsäkringen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att statens ansvar för de ekonomiska trygghetssystemen inte ska lämnas över på arbetsmarknadens parter eller på den privata marknaden.
7. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om höjning av bostadstillägget i enlighet med vad i motionen anförs.
8. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om höjning av sjuk- och aktivitetsersättningen i enlighet med vad i motionen anförs.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att eventuellt överskott i socialförsäkringssystemet ska komma de försäkrade till del.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen inom EU offensivt bör verka för att den nationella beslutanderätten på det sociala området bevaras även i praktiken.

3 Inledning

Den svenska välfärdsmodellen har undergrävt under lång tid, och angreppen mot de offentliga trygghetssystemen blir alltmer intensiva. Samtidigt finns det mer resurser än någonsin i ekonomin och efterfrågan på just välfärdstjänster ökar.

Den borgerliga regeringens mantra om att ”minska bidragsberoendet för att det skall löna sig att arbeta” präglar såväl regeringsförklaringen som förslagen i budgetpropositionen för 2007. Talet om att den som är arbetslös eller sjuk-skriven påstås gå på bidrag, och därmed underförstått parasiterar på dem som arbetar, används som ett retoriskt angrepp på det generella välfärdssystemet för att legitimera sänkta ersättningsnivåer och hårdare tag mot sjukskrivna, förtidspensionärer och arbetslösa. Detta grundar sig på en oärlig syn på våra sociala försäkringar. Dessa finansieras genom avstått löneutrymme från lön-

tagarna och tillhör därmed alla invånare som en rättighet – inte som välgörenhet, inte som bidrag.

Retoriken om fusk och bidragsberoende används för att skyla över de miljardbelopp man vill spara på sjukförsäkringen för att finansiera skattesänkningar och andra borgerliga vallöften. Det handlar om hårdare tag, skärpt lagstiftning och ökad kontroll.

Våra offentliga trygghetssystem finns till för att säkerställa att individerna har tillräckliga ekonomiska resurser oavsett livssituation. Konstruktionen av socialförsäkringssystemet bygger på viktiga principer som arbetslinjen, inkomstbortfallsprincipen och principen att de omfattar alla individer. Detta är viktiga principer som skiljer vårt generella system från andra som bygger på grundtrygghet för främst människor med små ekonomiska resurser. Systemet skall ge medborgarna en inkomstrelaterad ersättning vid sjukdom, arbetslöshet, föräldraledighet och liknande, med en angiven lägsta nivå. Individens rättigheter betonas genom att finansieringen och omfördelningen sker via ett progressivt skattesystem och inte genom individuella avgifter eller efter behovsprövning. Det är viktigt att betona att de sociala avgifterna utgörs av den anställdes avstådda löneutrymme.

I och med att socialförsäkringen genom inkomstbortfallsprincipen så nära är kopplad till arbetsmarknaden återspeglas den ojämlikhet och ojämställdhet som präglar arbetsmarknaden i försäkringen. Därför är vår kamp för starka sociala försäkringar och att rättvisa och rättssäkra bedömningar skall utmärka utbetalningarna från trygghetssystemen också en kamp för att minska klass- och könsskillnader.

Den välfärdsmodell som vuxit fram i Sverige har betydande fördelar ur ett feministiskt perspektiv. Framväxten av en stark offentlig sektor var till att börja med en förutsättning för att kvinnor skulle kunna få ett eget förvärvsarbete. En förutsättning för att kvinnor skulle få en egen försörjning genom förvärvsarbete och vid barnledighet föräldraförsäkring, var skapandet av barnomsorg, äldreomsorg, skola och social service. Detta har inneburit att kvinnor kunnat avlastas från tidigare arbetsuppgifter. Kombinationen av en aktiv arbetsmarknadspolitik med full sysselsättning som mål, rättigheter kopplade till individen och större samhällsansvar för barnomsorg har varit viktig för kvinnors självförsörjning.

Vi i Vänsterpartiet ser som en av våra mest prioriterade uppgifter att värna denna modell om generell välfärd. Vi kämpar för att alla skall ha rätt till ekonomisk trygghet vid inkomstbortfall på grund av sjukdom, arbetslöshet, ålderdom eller föräldraskap. Vi är övertygade om att de brister som går att finna inom dagens socialförsäkringssystem kan hanteras och vid behov reformeras inom ramen för den offentliga välfärdspolitiken.

4 Översyn av socialförsäkringssystemet

I september 2005 tillsatte den dåvarande socialdemokratiska regeringen en utredning med uppdrag att analysera och lämna förslag till en reformering av

Fel! Okänt namn på

sjukförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen, rehabiliteringsersättningen samt den tillfälliga föräldrapenningen och havandeskapspenningen med pensions-systemet som förebild. Utredare blev den tidigare generaldirektören på dåvarande Riksförsäkringsverket, Anna Hedborg, som alltså fått uppdraget att utreda den verksamhet hon under det senaste decenniet varit ansvarig för. Anna Hedborg var för övrigt Socialdemokraternas representant i pensionsarbetsgruppen och därmed också en av huvudkonstruktörerna bakom pensions-systemet.

I direktiven till utredningen (dir. 2004:129) anges att de grundläggande principerna för systemet inte skall omprövas. Detta säger sig den nuvarande regeringen också vilja värna. I regeringsförklaringen sägs att ”välfärden skall vara gemensamt finansierad och fördelas efter behov” och att regeringen vill ”säkra en solidariskt finansierad välfärd för alla”. Vi ställer oss frågande till dessa ambitioner.

Samtidigt skall utredningen när den presenterar sitt slutbetänkande i november 2006 lämna förslag som handlar om ett ökat inslag av egenavgifter och avtalslösningar, precis som är gällande i det nya pensionssystemet. Det övergripande syftet sägs vara att skapa ett system som är mer ekonomiskt robust och mindre beroende av konjunkturen. Med detta avses systemets känslighet bl.a. för skenande sjukkostnader att minska.

Vidare är tanken att man skall öppna för att lägga socialförsäkringarna utanför statsbudgeten, exempelvis i en egen buffertfond. Samma lösning återfinns i pensionssystemet, som härigenom gjorts oberoende av politiskt inflytande.

Den nuvarande borgerliga regeringen har i sin regeringsförklaring och i budgetpropositionen för 2007 tydligt angivit tonen för vad man tänkt sig angående socialförsäkringarna. Förutom en rad genomgripande inskränkningar och neddragningar inom socialförsäkringsområdet, vilka vi kommer att argumentera mot längre fram i denna motion, slår man också fast att socialförsäkringssystemet skall reformeras enligt ovanstående politiska utgångspunkter. En parlamentarisk utredning skall nu tillsättas för att fullfölja detta avgörande systemskifte.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till detta. Vi kommer i det följande att redogöra för vår syn på socialförsäkringssystemet och argumentera för behovet av att värna försäkringens grundläggande principer genom att förbättra systemet inifrån, i stället för att genomföra ett systemskifte som angriper den bakomliggande ideologin i våra socialförsäkringar.

5 Hetsjakten mot sjukskrivna

Under den senaste femtonårsperioden har arbetslivet, inte minst i offentlig sektor, genomgått radikala förändringar. Personalpolitiken har prioriterats ned i kommuner och landsting, samtidigt som åtskilliga miljarder har sparats. Konsekvenserna av detta visade sig redan efter 90-talets första hälft. Åren 1992–2002 ökade antalet långtidssjukskrivna kraftigt, framför allt bland

kvinnorna. I samma takt ökade sjuknärvaron och övertidsarbetet, och stressrelaterade sjukdomar slog igenom i statistiken med full kraft.

Arbetet med att komma till rätta med dessa problem borde koncentreras på att undanröja orsakerna till att människor far illa i dagens arbetsliv och att försöka ge dem som drabbats så goda förutsättningar som möjligt att komma tillbaka till arbetslivet. Det handlar om insatser för ett rymligt arbetsliv och för rehabilitering.

I stället har debatten kommit att fokusera på ”fusk och överutnyttjande” av socialförsäkringarna och på åtgärder för hårdare tag mot sjukskrivna. Att basera åtgärdsprogram och utredningsdirektiv på en bild av det fuskande folket skapar ett samhällsklimat där kontroll och misstänkliggörande breder ut sig. Fuskdebatten används som ett retoriskt angrepp på det generella välfärdsystemet och för att legitimera försämringar för sjuka och arbetslösa. Det handlar både om sänkta ersättningsnivåer och om att försvåra sjukskrivningsprocessen.

Det är många som bidrar med bränsle till denna hetsjakt. Trots det bristande underlaget vad gäller fuskets omfattning har det satsats stort på kampanjer där sjukskrivna utmålas som arbetsskygga fiffelare. Andra väljer att utmåla invandrare som särskilt fuskbenägna. Vänsterpartiet är övertygat om att det samhällsklimat av kontroll och misstänkliggörande som riskerar att breda ut sig i efterverkningarna av denna häpnadsväckande debatt är ett betydligt mer allvarligt hot mot samhället än fusket i sig.

I jakten på att nå målet att halvera sjukfrånvaron ifrågasätter dessutom Försäkringskassan allt oftare de sjukintyg som behandlande läkare skriver. Detta har medfört att tusentals personer förlorat sin ersättning. Redan sjuka och svaga riskerar att skadas allvarligt. Försäkringskassans hårdnande attityd har också medfört att personer hamnar mellan stolarna och avvisas från arbetsförmedlingen som säger att de är för sjuka för att söka jobb, samtidigt som Försäkringskassan nekar dem sjukpenning. Vi lyfter denna problematik i en särskild motion: Rätten att inte hamna mellan stolarna.

5.1 Åtgärder mot oegentligheter och felaktigheter

Förekomsten av oegentligheter i våra gemensamma trygghetssystem är i sig en kränkning mot och riskerar att underminera det generella välfärdssystem som omfattar oss alla. Redan för flera år sedan blev det möjligt för Försäkringskassan, CSN och a-kassan att öka det inbördes informationsutbytet på elektronisk väg i syfte att förebygga oegentligheter, öka effektiviteten och förbättra servicen. Denna möjlighet har nyligen ytterligare förstärkts genom åtgärder vidtagna av den tidigare regeringen. Av ännu större vikt är emellertid att Försäkringskassan förbättrar sin uppföljande verksamhet. Därför bör regeringen i regleringsbrev förtydliga detta uppdrag till Försäkringskassan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringen aviserar i budgetpropositionen att man avser vidta vad man benämner som kraftfulla åtgärder mot fusk med ersättningar och bidrag. Dessa åtgärder antas sammantaget kunna ge en besparing på 2 miljarder kro-

Fel! Okänt namn på

nor. Vänsterpartiet avvisar dessa åtgärder och vi avvisar i vår budgetmotion om utgiftsområde 10 den besparing som regeringen anger på 700 miljoner kronor 2007–2009. Besparingen är mycket oklart definierad i budgetpropositionen. Eventuella effektiviseringar och hantering av felaktiga utbetalningar som kan genomföras inom sjukförsäkringen skall inte användas till besparingar på utgiftsområdet. Utrymme måste finnas för att även förbättra tillämpningen av regelsystemet så att det finns utrymme för mer rättssäkra och rättvisa bedömningar.

En del av de oegentligheter som det här är fråga om rör den s.k. svarta arbetskraften, t.ex. individer som uppbär sjukersättning och trots det förvärvsarbetar. Den typen av oegentligheter skulle inte existera om det inte samtidigt finns skrupelfria arbetsgivare som skapar en efterfrågan på svart arbetskraft. Dessa arbetsgivare gör sig skyldiga till brott genom att de inte betalar in skatt eller socialavgifter på lönesumman, något som i förlängningen är till skada för den försäkrade. Till exempel betalas det inte in några avgifter till pensionssystemet, vilket leder till en låg pension. Efterfrågan på svart arbetskraft måste strypas. Att det finns arbetsgivare som är beredda att hänsynslöst utnyttja människors utsatthet för att slippa betala riktiga löner kräver kraftfulla åtgärder. Regeringen bör därför utreda frågan om problemet med arbetsgivare som anställer svart arbetskraft och återkomma med förslag till åtgärder. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Regeringens förslag till åtstramningar

Vid sidan av de åtgärder man föreslår inom ramen för denna fuskbekämpning aviserar regeringen också kommande regelförändringar, bl.a. om att ge arbetsgivarna rätt att begära in sjukintyg från första sjukdagen och om att tydliggöra individens skyldigheter vid rehabilitering. Man föreslår också en förändring av målet med politikområdet för Ekonomisk ersättning på grund av ohälsa för att betona arbetslinjen och individens ansvar samt en rad åtgärder för att strama upp politikens riktlinjer vid sjukskrivningar och bedömning av s.k. diffusa diagnoser m.m. Vi avvisar dessa förslag och menar att regeringens inslagna väg är en symbolpolitik som enbart handlar om att ställa hårdare krav på sjukskrivna. Vi i Vänsterpartiet vill understryka att våra gemensamma medel inte skall användas till panikåtgärder som leder oss in i ett kontrollsamhälle eller till att förödmjuka sjuka och arbetslösa. Kraften skall ägnas åt att stärka försäkringen. Våra insatser måste riktas mot att människor skall bli friska.

Regeringen föreslår en sänkning av taket i sjukförsäkringen till 7,5 basbelopp i syfte att stimulera till arbete. Vänsterpartiet menar att det är av avgörande vikt att de flesta, även personer med medelhöga inkomster, skall omfattas av inkomstbortfallsprincipen vid sjukdom och föreslår att taket i sjukförsäkringen skall ligga kvar på 10 basbelopp.

Regeringen föreslår också en sänkning av sjukpenningen genom att en ny beräkningsgrund för SGI på 0,989 införs, detta införs, enligt regeringen, i avvaktan på att utformning av regelförändringar angående historisk SGI skall

färdigställas. Som argument anges, förutom att försämringar för sjukskrivna utan närmare motivering antas stimulera till arbete, också att minska risken för bedrägeri. Vänsterpartiet avfärdar både förslaget och dess motiveringar och menar att det saknas grund för regeringens antagande om att det skulle leda till något annat än att skärpa livsvillkoren för sjukskrivna.

Vidare avvisar vi regeringens förslag om att sänka sjukpenningen för arbetslösa från 521 kr/dag till 486 kr/dag. Vi avvisar ovillkorligen regeringens syn på att försämringar i trygghetssystemen för sjuka och arbetslösa skall leda till stärkt närvaro på arbetsmarkanden.

Vänsterpartiet avvisar dessa föreslagna nedskärningar inom sjukförsäkringen och anvisar medel för detta i vår budgetmotion för utgiftsområde 10.

Regeringen föreslår dessutom, med avsikt att försämma de ekonomiska villkoren för personer med sjuk- och aktivitetsersättning i syfte att motivera till förvärvsarbete, att pensionsrätten för personer med sjuk- och aktivitetsersättning reduceras genom att antagandeinkomsten sänks från 93 till 80 procent. Förslaget innebär att personer med sjuk- och aktivitetsersättning kommer att få en sänkt ålderspension. Vänsterpartiet avvisar detta förslag och vi tillskjuter i vår budgetmotion för utgiftsområde 10 1 700 miljoner kronor för detta ändamål.

6 Generell välfärd – ett samhällskontrakt

Det offentliga välfärdssystemet är så konstruerat att det bidrar till en solidarisk omfördelning av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, mellan lågavlönade och högavlönade och mellan olika perioder i individernas liv. Omfördelningen sker genom skatter och avgifter, och konstruktionerna varierar mellan olika delar av socialförsäkringen och de socialpolitiska förmånerna. Denna strävan efter solidarisk omfördelning är synnerligen viktig i ett samhälle som på allvar strävar efter att minimera skillnader på grund av klass och kön. Vänsterpartiet värnar om en gemensam och solidarisk sektor, grundad på principen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”.

Det ekonomiska offentliga trygghetssystemet är alltså ett av våra redskap för att utjämna klass- och könsskillnader och för att fördela resurser över livet. Ekonomiska resurser skall komma alla invånare till del som en rättighet – inte som välgörenhet. För kvinnor innebär det ett minskat ekonomiskt beroende av enskilda män. För arbetstagare leder systemet till en mildrad beroendeställning gentemot enskilda arbetsgivare och till en stärkt möjlighet att byta arbete och därmed slippa vara livegen.

En av grundtankarna bakom den generella välfärdspolitiken är att de olika delarna – verksamheterna, socialförsäkringssystemet enligt inkomstbortfallsprincipen, det generella bidragssystemet och de behovsprövade insatserna – skall ses som fristående men kommunicerande kärn.

Det ekonomiska trygghetssystemet är, på samma gång som det är nödvändigt för den enskildes ekonomiska trygghet, också avgörande för hela samhällsekonomin funktion och därmed för alla medborgares välfärd. Utmär-

Fel! Okänt namn på

kande för det ekonomiska trygghetssystemet är att många individers riskpremier samlas ihop genom skatte- och avgiftssystem, för att sedan kunna finansiera ersättningar till individer vid situationer som inte drabbar alla lika och samtidigt. Stabila offentliga ekonomiska välfärdssystem skapar trygga människor, som på ett bra sätt kan tillvarata sina livsmöjligheter. Genom att föra en politik för full sysselsättning och värna det ekonomiska trygghetssystemet skapar vi ett mer rättvist och solidariskt samhälle. Därför bör regeringen i de utredningsdirektiv som skall tas fram till den aviserade parlamentariska utredning som skall ta vid där Anna Hedborgs utredning avslutar, ange att vörnandet om den generella välfärdmodellen skall vara en utgångspunkt för utredningsarbetet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.1 Inkomstbortfallsprincipen

Inkomstbortfallsprincipen innebär att i stort sett alla, inte bara de fattigaste, omfattas och gynnas av systemet. Därmed skapas en solidaritet även hos samhällets mellanskikt. Med inkomstbortfallsprincipen som kompass måste varje förändring i systemen analyseras så att vi inte omvägen hamnar i ett grundskyddssystem.

Det samhällskontrakt som den generella välfärdmodellen har sin utgångspunkt i förutsätter att t.ex. medelklassen solidariskt och progressivt skall betala till systemet via skatter och sociala avgifter. Härmed skall man som en uppfyllelse av kontraktet också få ut en rimlig del. Detta minskar intresset för och betydelsen av privata lösningar och upprätthåller därmed systemets legitimitet. Eftersom kvinnor har större behov av socialförsäkringarna än män och lågavlönade män större behov än högavlönade blir höginkomsttagare nettobidragsgivare till systemet. Härmed bör han eller hon alltså också få ut sin del när han eller hon är sjuk. Ju fler som är med och betalar för välfärden, desto mer resurser kommer samhället att ha att omfördela och för att garantera inkomstbortfallet.

Obligatoriska och generella socialförsäkringar, som är solidariskt finansierade på detta sätt, är en grundbult i den svenska välfärden. Inkomstbortfallsprincipen bidrar också i stor utsträckning till att frigöra medborgarna från de rikas välvilja, välgörenhet och fattigvård. Därför bör regeringen i arbetet med att skapa förbättringar inom socialförsäkringssystemet använda sig av inkomstbortfallsprincipen som grund. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Höga tak en förutsättning för starka golv

Den grundläggande tanken och ideologin är att en försäkrad skall kunna få sin standardtrygghet säkrad vid bortovaro från arbetet och att den största delen av befolkningen skall befinna sig ”under tak” för att solidariteten och legitimiteten skall kunna upprätthållas. Om en allt större del av de försäkrade befinner sig i en situation där de dels, via skattesystem och sociala avgifter, skall vara

med och betala till den generella försäkringen, dels ser att de inte kan behålla sin standardtrygghet utan tvingas ta privata försäkringar sviktar systemets legitimitet. Därmed sätts också solidariteten på spel.

År 2005 beräknas mer än hälften av de heltidsanställda tjäna mer än taken i sjuk- och föräldraförsäkringen. Detta faktum har redan lett till att en rad fackförbund och enskilda arbetsgivare börjat teckna privata försäkringar för att täcka upp inkomstbortfallet för den enskilda arbetstagaren med inkomster över tak.

Det bästa sättet att förhindra att klass- och könsskillnaderna ökar är att se till att alla har något att vinna på att försvara den generella välfärden. Höjda tak är en förutsättning för att vi skall kunna stärka golven.

Regeringens förslag om att sänka taket i sjukförsäkringen innebär att antalet personer som inte omfattas av inkomstbortfallsprincipen ökar kraftigt. 30 procent av löntagarna skulle med regeringens förslag hamna över taket och därmed få sänkt ersättning. Vi avvisar som tidigare motiverats detta förslag.

Riskerna med att öppna för privatisering och avtalslösningar

Sedan ett antal år tillbaka växer marknaden och inslagen av privata försäkringar på socialpolitikens område. Regeringen avser enligt budgetpropositionen att låta den privata trafikförsäkringen ta över den allmänna sjukförsäkringens åtagande i de fall där trafikskador har genererat kostnaden. Bland annat utifrån ett klassperspektiv skulle detta vara en mycket beklaglig utveckling. Människor som kroppsarbetar skulle relativt sett dra på sig mycket högre försäkringskostnader än andra eftersom deras livräntor måste träda in så mycket oftare. Kroppsarbetare har helt enkelt svårare att komma tillbaka i arbete efter svåra olyckor.

Retoriken handlar om att öka riskmedvetandet med direkta individuella kopplingar till försäkringskostnaden. Men att på detta sätt privatisera sjukförsäkringen via trafikförsäkringen skulle vara ett sätt att bryta upp en första bit mark för att sedan kunna följa efter med andra speciallösningar för vissa grupper försäkringstagare. Det är inte otänkbart att s.k. riskgrupper som rökare och diabetiker skulle komma att inrymmas i sådana lösningar. Vänsterpartiet avvisar detta förslag och avvisar i vår budgetmotion även det förslag till särskild skatt på trafikförsäkringspremie vilket regeringen räknar med ge tre miljarder i intäkter för staten under de kommande tre åren.

Ökad privatisering urholkar jämlikheten i de sociala trygghetssystemen. Vänsterpartiet vill understryka att riskerna med en sådan utveckling kommer att slå mot vissa grupper mer än andra. Det är därför oerhört viktigt att värna den generella karaktären i försäkringssystemen och att motverka ökade inslag av privatisering genom att överlåta ansvar till trafikförsäkringen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Den utredning som för närvarande ser över socialförsäkringarna har bl.a. till uppgift att finna öppningar för avtalslösningar för att arbetsmarknadens parter skall ta över en del av ansvaret för socialförsäkringarna. Vänsterpartiet

Fel! Okänt namn på

ser definitivt att det är stor risk att nuvarande grunder för socialförsäkringssystemen bryts sönder om betydande system med avtalsförsäkringar införs. Det riskerar i allra högsta grad att kraftigt fördjupa klass- och könsskillnader i landet. Ohälsoproblematiken är redan en av de största orättvisorna i Sverige och är starkt kopplad till den sneda fördelning av makt och resurser som präglar vårt samhälle.

Med tanke på att detta handlar om branschavtal är det viktigt att påpeka som ett exempel att Metall som facklig organisation traditionellt har ett större inflytande eftersom dess medlemmar tillhör den "närande" sektorn, jämfört med exempelvis Kommunal som tillhör den "tärande".

Ofta framförs det att ökad privatisering leder till ökad valfrihet. Valfriheten i ett privatiserat system är dock godtyckligt beroende av en persons fysik, ställning på arbetsmarknaden och kön. Det förefaller tveksamt om något försäkringsbolag skulle erbjuda en kvinna i fertil ålder något skydd mot inkomstbortfall i samband med föräldraledighet.

Vänsterpartiet anser med hänvisning till ovanstående att det är alldeles nödvändigt att regeringen ägnar stor kraft att inom ramen för arbetet mot ohälsan se över vilka förändringar av socialförsäkringarna som är nödvändiga för att motverka behovet och framväxten av privata försäkringslösningar inom det socialpolitiska området. Statens ansvar för de ekonomiska trygghetssystemen skall inte lämnas över på arbetsmarknadens parter eller på den privata marknaden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 En förstärkt försäkring

Regeringens politik på detta område har som uttrycklig avsikt att försämra de ekonomiska villkoren för personer som är sjukskrivna och förtidspensionerade. Motiveringen är att det skall löna sig att arbeta. Vänsterpartiet tillbakavisar kraftigt detta synsätt och föreslår i stället en rad förstärkningar för den grupp som ofta lever under sämst ekonomiska villkor.

De satsningar som har gjorts under senare år för att stärka de ekonomiska villkoren för fattiga pensionärer genom höjningar av bostadstillägget till 93 procent har inte omfattat personer som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning. Denna grupp omfattades inte heller av de uppräknings av hyrestaket som genomförts och inte heller av regeringens föreslagna höjning av hyrestaket till 5 000 kronor. Detta slår hårt mot en redan utsatt grupp och måste rättas till. Vänsterpartiet föreslår för 2007 en höjning av ersättningsnivån i bostadstillägget till samma nivå som gäller för ålderspensionärer (93 procent) samt en motsvarande höjning av hyrestaket till 5 000 kronor. I vårt budgetalternativ föreslår vi dessutom en fortsatt höjning till 94 procent för både ålderspensionärer och personer med sjuk- och aktivitetsersättning 2008 och till 95 procent 2009. Förslaget medför en kostnad på anslaget på 340 miljoner kronor för 2007. Kostnaderna för kommande år aviseras bli 430 miljoner kronor 2008 och 500 miljoner kronor 2009 vilket vi föreslår i vår budgetmot-

ion för utgiftsområde 10. Mot denna bakgrund bör regeringen återkomma med förslag på en höjning av bostadstillägget enligt ovan. Detta bör riksdagen begära.

För att förstärka de ekonomiska villkoren för en grupp som är mycket eftersatt föreslår vi dessutom att ersättningsnivån i sjuk- och aktivitetsersättningen skall höjas. Vi föreslår en stegvis höjning som är uppe på 67 procent 2009. Vi föreslår i detta syfte en ökning av anslaget med 600 miljoner kronor. För kommande år lämnar vi i vårt budgetalternativ utrymme på 1 200 miljoner kronor 2008 och 1 850 miljoner kronor 2009 för en sådan höjning av sjuk- och aktivitetsersättningen. Mot denna bakgrund bör regeringen återkomma med förslag på en höjning av sjuk- och aktivitetsersättningen enligt ovan. Detta bör riksdagen begära.

7.1 Använd överskott till att förbättra försäkringen

Det har enligt Försäkringskassans egna prognoser visat sig att sjukförsäkringen kommer att gå med ca 100 miljarder kronor i överskott under de närmaste åren. Försäkringskassan har uttalat att man anser att detta växande överskott bör användas till att sänka arbetsgivaravgiften från 11,08 till 9,2 procent. Vänsterpartiet är mycket kritiskt till sådana förslag och menar att eventuellt överskott skall användas till att förbättra försäkringen och därmed förhindra att ett sjukt arbetsliv slår ut människor. Det finns redan i dagsläget stora frågetecken om hur man egentligen skall bekosta de viktiga sektorsövergripande åtgärder som regeringen beslutat om, som gäller rehabilitering och arbetsmiljöarbete. Socialförsäkringarna finansieras genom avstått löneutrymme från löntagarna. Avgifterna tillhör i och med detta löntagarna och de 100 miljarder som förväntas finnas i överskott skall användas till att förbättra försäkringen och fullfölja beslutade åtaganden. Detta kommer att behövas för att nödvändiga satsningar för att skapa ett rymligt arbetsliv skall komma till stånd. Med tanke på att det är löntagarna som avstått löneutrymme bör eventuellt övrigt överskott som inte används till att förbättra försäkringen återföras till löntagarna genom höjda löner.

Budgetprocessen i Sverige innebär att regeringen först presenterar förslag till utgiftstak för de tre kommande åren. Riksdagen lägger sedan fast hur höga statens utgifter får bli för vart och ett av åren. Utgiftstaket sätts i kronor och räknas inte upp med inflationen. Eftersom det är svårt att exakt beräkna utgifter för tre år framåt har man tagit till en viss marginal, som kallas budgeteringsmarginal. Även om intäkterna ökar under de tre kommande åren har en praxis utvecklats som innebär att taket inte justeras upp. Detta innebär att intäktsökningar som är större än förväntat enbart får användas till amorteringar alternativt minskad upplåning eller för sänkt skatt. Trots att socialförsäkringarna går med ett kraftigt överskott kommer de pengarna alltså inte de försäkrade till godo utan används för att täcka budgetunderskottet och sänka skatten. Detta förfarande är Vänsterpartiet mycket kritiskt till. Regeringen bör verka för att eventuellt överskott från socialförsäkringssystemet skall komma

Fel! Okänt namn på

de försäkrade till del. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Raka rör urholkar tryggheten

I regeringens planer på att se över socialförsäkringssystemet ingår att se över möjligheterna att lägga socialförsäkringarna utanför statsbudgeten och låta dem finansieras genom buffertfonder. En tanke med detta har varit, precis som gäller för pensionerna, att systemet uppvisar ”rakare rör” för individen, dvs. en koppling för individen mellan betalda avgifter och rätten till förmåner – men utan omfördelade inslag.

Precis som i pensionssystemet vill nu regeringen att inslagen av fondering skall öka i socialförsäkringssystemet och att en automatisk balansering skall byggas in i systemet. Härmed bestäms systemets ”tillgångar” på hur många barn som föds, in- och utvandring, när och hur mycket invånarna arbetar och ersättningen för arbete samt på medellivslängden. I goda tider fonderas alltså överskottet. I dåliga tider sänks i stället ersättningen i försäkringen.

Att införa rakare rör i socialförsäkringssystemet innebär att en tydligare koppling mellan avgift och ersättningsnivå skulle vara gällande. I pensionsreformen var detta en grundläggande tanke. Detta påstods göra systemet mer följsamt med samhällsekonomin och därmed mer lättöverskådligt. Resultatet blev det motsatta. Knappast någon kan själv räkna ut sin framtida pension genom den information som finns i de orange kuverten. Rören visade sig också snart enbart bli raka för medel- och höginkomsttagare som dessutom kan arbeta med bibehållen lön i minst 35 år. För låginkomsttagaren leder rören snarare raka vägen in i en grundpension och för den vanliga löntagaren finns härmed inte mycket kvar av den standardtrygghet som utlovas i socialförsäkringarna. Om modellen för pensionerna kopieras så skulle påtagligt ökade kostnader för exempelvis sjukförsäkringen innebära att en den s.k. automatiska bromsen slår till och att ersättningsnivån sänks.

Regeringens signaler om vad man avser göra med socialförsäkringarna visar att beslutsfattarna än en gång tänker avsäga sig det politiska ansvaret för socialförsäkringarna, precis den skada som redan är skedd genom pensionsreformen.

9 Europeisk harmonisering av trygghetssystemen

Enligt det gällande grundfördraget i EU är de sociala frågorna en nationell angelägenhet. Varje medlemsstat ansvarar härmed själv för att utforma och finansiera det egna sociala trygghetssystemet. I det förslag till ny konstitution som EU:s framtidskonvent tagit fram anges att EU kan ta sig kompetens på de

områden man önskar. Vänsterpartiet menar att här döljer sig allvarliga risker för det offentliga trygghetssystemet i Sverige.

Den nationella beslutanderätten om de sociala frågorna värnas alltså i teorin, men i praktiken pågår en harmonisering på området. Denna harmonisering drivs på av EMU-projektet och döljs i vaga formuleringar i officiella dokument. Ett inträde i EMU:s tredje steg hade inneburit att frågor om den sociala tryggheten i allt större utsträckning hade blivit en gemensam fråga för medlemsstaterna.

På det EG-toppmöte som ägde rum i Bryssel i mars 2004 uppmanade regeringscheferna medlemsländerna att ”minska den offentliga skulden genom att med kraft reformera systemet för sysselsättning, hälsa och pensioner”. Den svenska regeringen har tagit denna uppmaning på största allvar när man nu i och med översynen av socialförsäkringarna påskyndar EU-anpassningen av socialförsäkringarna.

Sedan Lissabonprocessen inleddes år 2000 har denna använts för att genomföra förändringar som i realiteten inneburit försämrade villkor för arbetare och pensionärer. Processen har delvis bromsats av de massiva folkliga protester som förekommit på olika håll i Europa. EG-kommissionen har samtidigt som den kritiserat den höga skattenivån i Sverige, gett regeringen beröm för pensionsreformen. Flera andra europeiska länder följer nu efter den svenska modellen med pension grundad på 40 år i arbete, tillsammans med den obligatoriska privatiseringen av en del av pensionspengarna.

Vänsterpartiet har givetvis ingenting emot informations- och erfarenhetsutbyte mellan olika länder inom något politikområde. Däremot ser vi en uppenbar risk att EU-samarbetet kommer att medföra en ökad privatisering även vad gäller socialförsäkringarna, vilket i sin tur riskerar att hota det generella välfärdssystemet i Sverige. Regeringen bör därför inom EU offensivt verka för att den nationella beslutanderätten på det sociala området bevaras även i praktiken. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Avslutning

Det svenska pensionssystemet reformerades utan någon allmän debatt, och uppgörelsen innebar ett systemskifte utan förankring hos medborgarna. Nu kan vi komma att få ett lika avgörande systemskifte även vad gäller socialförsäkringarna och även i detta avseende få ett komplicerat, svåröverblickbart och administrativt dyrt system som missgynnar stora delar av befolkningen. Risker är också stor att detta genomförs snabbt utan demokratisk förankring. Den grupp som verkställt pensionsreformen har genomgående arbetat bakom lyckta dörrar och uteslutit alla möjligheter till genomgripande samhällsdebatt. Det är därför av avgörande vikt att en systemförändring av den omfattning som en reformering av socialförsäkringssystemet skulle kunna komma att innebära, inte får komma till stånd utan fullständig demokratisk insyn och deltagande.

Fel! Okänt namn på

Om socialförsäkringarna reformeras på samma sätt som skett med pensionerna innebär det att politiken frånsäger sig ansvaret för de mest grundläggande elementen för det svenska välfärdssystemet. Det nya pensionsystemet är nämligen utformat så att utbetalningarna automatiskt minskar när det saknas pengar i systemet. Politikerna behöver aldrig ta ställning och väga olika utgifter mot varandra. Detta har inneburit sänkta pensioner och en privatisering av hela systemet.

Våra socialförsäkringar bygger på en hög sysselsättning med så många som möjligt i arbete. Det största problemet med socialförsäkringarna i dag är inte systemet, utan det faktum att alltför få arbetar. Därför är det absolut viktigaste för att rädda socialförsäkringarna att få ner de höga sjuktalet genom att satsa på rehabilitering och ett friskare arbetsliv och uppfylla målen om full sysselsättning.

I detta sammanhang är det också viktigt att nämna att den restriktiva penningpolitik som förs av Riksbanken begränsar möjligheterna att få fart på sysselsättningen. Riksbankens inflationsmål är satt till två procent. Det är Vänsterpartiets mening att en aktiv politik för full sysselsättning kräver en demokratisk penningpolitik som inte begränsas genom övergripande mål om låg inflation. Riksbankens självständighet har i detta avseende satt gränser för dessa möjligheter.

Vänsterpartiet motsatte sig pensionsreformen och vår kritik har också med stor tydlighet visat sig stämma. Pengarna räcker inte till rimliga pensioner, och den spekulationskarusell som dragits igång på börserna har inte gynnat den enskilda löntagaren utan tvärtom urholkat legitimiteten för hela systemet. Vi presenterar våra förslag för förändringar inom detta område i en särskild motion: Rättvist pensionsystem.

Vänsterpartiet kommer inte heller att medverka till något liknande när det gäller socialförsäkringarna och vi kommer att kraftfullt bekämpa att en sådan systemförändring kommer till stånd.

Socialförsäkringarnas utformning har varit särskilt viktiga för kvinnor. Kvinnor är oftare sjuka än män, kvinnor vårdar oftare barn än män, kvinnor blir oftare förtidspensionerade än män osv. Det innebär att alla nedskärningar i offentliga verksamheter och i socialförsäkringarna drabbar kvinnor mer än män. Det är enligt Vänsterpartiet högst anmärkningsvärt att en översyn med aviserade utgångspunkter görs just när satsningar på rehabilitering och förbättrad arbetsmiljö skall genomföras.

De förändringar som regeringen avser att genomföra av socialförsäkringarna står i skarp motsättning till den generella välfärdens ideologi, där skyddet vid sjukdom, föräldraskap och arbetslöshet är skattefinansierat och omfattar alla.

Vänsterpartiet menar att socialförsäkringarna successivt måste fortsätta att förbättras inom ramen för befintligt system. Regeringen får inte avsäga sig sitt ansvar för de gemensamma trygghetssystemen.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 30 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

LiseLotte Olsson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)